

**ХАРАКТЕРИСТИКА МАСИ 1000 НАСІНИН У F₁ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ,
СТВОРЕНИХ ЗА УЧАСТІ СОРТІВ З ПШЕНИЧНО-ЖИТНІМИ ТРАНСЛОКАЦІЯМИ****О. М. Бакуменко**, аспірант**В. А. Власенко**, д.с.-г.н., професор**О. М. Ємець**, к.б.н., доцент

Сумський національний аграрний університет

Дослідженням комбінацій F₁ пшениці озимої виявлено значну диференціацію за масою 1000 насінин. У 2014 році 37 % комбінацій проявили наддомінування за масою 1000 насінин. У 2015 році цей показник становив 33 %. Спостерігається тенденція щодо прояву наддомінування у гібридів, у яких батьківські форми містять у своєму генотипі 1AL/1RS транслокацію. Успадкування маси 1000 насінин відбувається за типами: наддомінування (33-37 %), часткове позитивне домінування (10-17 %), проміжне успадкування (20 %), часткове від'ємне успадкування (7 %), депресія (23-27 %). За результатами гібридологічного аналізу 2013-2015 років, виділено кращі гібридні комбінації за досліджуваною ознакою: з 1AL/1RS – реципрокні – К.6 та К.29 – Епоха одеська / Смуглянка, К.21 та К.30 – Розкішна / Смуглянка; без інтрогресованих компонентів – К.24 (Розкішна / Миронівська ранньостигла).

Ключові слова: пшениця озима, гібридні комбінації, пшенично-житня транслокація, маса 1000 насінин, успадкування.

Постановка проблеми. В селекції пшениці основним завданням є створення сортів, котрі поєднують комплекс господарсько-цінних ознак, формують продукцію, яка відповідає вимогам не тільки українських, але й зарубіжних стандартів. Врожайний потенціал сорту завжди використовується як найважливіша його характеристика, тому дослідження елементів продуктивності за їх впливом на врожайність проводиться вже тривалий час. Створення сортів пшениці з максимально можливим рівнем продуктивності є кінцевою

метою кожного селекціонера, проте, це завдання пов'язане зі значною складністю і комплексністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Успіх практичної селекції значною мірою залежить від об'єму генетичного різноманіття вихідного матеріалу [1]. Загальновідомо, що спадковий потенціал господарсько-цінних ознак має певні обмеження і для отримання реальних результатів селекція вимагає його розширення. Велику загрозу становить також проблема звуження генетичної плазми у зв'язку з вирощуванням на великих

Вісник Сумського національного аграрного університету

Серія «Агрономія і біологія», випуск 9 (30), 2015

площах однорідних та схожих за рядом ознак сортів, які часто мають у родоводі спільні форми, що погрожує втратою урожаю в разі масштабних епіфітотій [2, 3].

Одним з шляхів розширення генетичного різноманіття вихідного матеріалу пшениці м'якої *Triticum aestivum* L., з метою його збагачення важливими ознаками і властивостями, є використання генетичного потенціалу видів-співродичів пшениці, які мають високий рівень поліморфізму за комплексом господарсько цінних ознак [4-7].

Для покращення пшеничних генотипів широкого використання набувають пшенично-житні транслокації. До теперішнього часу більшого поширення набули сорти пшениці м'якої, що несуть пшенично-житню транслокацію 1BL/1RS і меншою мірою – 1AL/1RS [8]. Коротке плече хромосоми 1R жита *Secale cereale* L., містить гени, що підвищують адаптивність м'якої пшениці [9-14]. Сорти пшениці, які несуть генетичний матеріал від 1R хромосоми жита, мають укорочене стебло і є більш продуктивними при достатньому забезпеченні вологою впродовж вегетаційного періоду [13].

Плече хромосоми жита у складі транслокації 1BL/1RS поширене у більше ніж 650 сортів пшениці м'якої [14]. Джерелом цієї транслокації у сучасних сортів пшениці є лінія Riebesel 47-51, створена Г. Рібезелем (G. Riebesel), з транслокацією від жита Petkus (2x) або похідні її. Сорти Аврора і Кавказ Краснодарської селекції стали батьківськими формами для створення багатьох сортів світової селекції з цією транслокацією. Ця генетична особливість притаманна більшій частині сучасних сортів (створених після 1989 р.) селекції Миронівського інституту пшениці імені В.М. Ремесла Національної академії аграрних наук України [13].

Транслокація 1AL/1RS уперше була отримана у США. Фрагмент житньої хромосоми походить від аргентинського сорту жита Insave [15] через сорт октоплоїдного тритикале Gaucho (гібрид м'якої пшениці з Китаю сорту Chinese Spring з Insave). Уперше в Україні з цією транслокацією виведено у Миронівського інституту пшениці НААН сорт Експромт (проходив державне сортопробування у 1996-1999 рр.), а на його основі – перший серед занесених до Державного реєстру України – Колумбія, а також пізніше – Смуглянка, Веснянка, Золотокопоса та інші [13].

Маса 1000 зерен – ознака, яка формує урожай зерна [16, 17], залежить від генотипу та умов, що складаються в період наливу та дозрівання зерна [18, 19] і володіє низькою стабільністю за одними дослідженнями [20] і високою стабільністю за іншими [21]. Роль маси зернівки полягає в тому, що закладання і формування проходить у короткі строки і її зменшення не може бути компенсоване ніякими іншими компонентами урожаю [22]. Це генетично обумовлена ознака, яка сильно залежить від шкодочинних енто-

мологічних і кліматичних факторів, що діють в дуже короткий термін. Маса 1000 зерен генетично більш надійний компонент урожаю в селекційній роботі [19], має високу спадковість [16]. Вона є найбільш ефективною ознакою у доборах на ранніх етапах селекційного процесу [19]. Тому, питання формування маси 1000 насінин у ранніх поколіннях гібридів завжди цікавило дослідників, оскільки його вирішення дає змогу прогнозувати селекційну цінність гібридних комбінацій [23, 24]. Отже, цей напрям досліджень є актуальним.

Постановка завдання. Метою наших досліджень було вивчення успадкування маси 1000 насінин гібридами першого покоління пшениці м'якої озимої, отриманих від схрещування сортів, які є носіями пшенично-житніх транслокацій.

Вихідний матеріал, методика та умови проведення досліджень. Дослідження з F₁ проводили в 2013-2015 роках на дослідному полі Сумського національного аграрного університету, що входить до північно-східної частини Лісостепу України. Ґрунт – чорнозем типовий глибокий мало-гумусний, середньо-суглинковий, вміст гумусу коливається близько 3,9 %. Реакція ґрунтового розчину близька до нейтральної. Середньодобова (середньорічна) температура повітря в 2013/2014 вегетаційному році була 9,5⁰ С, що на 2,1⁰ С вище багаторічного показника (7,4⁰С). Абсолютний максимум її (34,0⁰ С) відмічений у другій декаді серпня, мінімум (мінус 26⁰С) – у третій декаді січня. Сума опадів становила 552,6 мм, що на 40,4 мм менше багаторічної норми (593мм). Середньодобова (середньорічна) температура повітря в 2014/2015 вегетаційному році була 7,9⁰С, що на 0,5⁰С вище багаторічного показника (7,4⁰С). Абсолютний максимум її (40⁰С) відмічений у третій декаді липня, мінімум (мінус 22⁰С) – у другій декаді лютого. Сума опадів становила 600,5 мм, що на 7,5 мм більше багаторічної норми (593мм).

Матеріалом для досліджень слугували 30 гібридних комбінацій (К.1 ... К.30), створені в результаті проведення повної діалельної схеми схрещувань (6x6) сортів пшениці м'якої озимої. Як компоненти схрещувань використовували сорти пшениці різного генетичного походження (Миронівська ранньостигла, Епоха одеська, Розкішна) та сорти – носії пшенично-житніх транслокацій (1AL/1RS – Смуглянка, 1BL/1RS – Крижинка та Ремеслівна).

Насіння гібридів висівали вручну, в 3-кратній повторності, за схемою: материнська форма, гібрид, батьківська форма. Впродовж вегетації проводили фенологічні спостереження, при настанні повної стиглості – структурний аналіз снопів [25-27]. На основі одержаних даних у гібридів першого покоління визначали ступінь фенотипового домінування за формулою В. Griffing [28] (цит. по [29]): $hp = (F_1 - M_p) / (P_{max} - M_p)$, де: hp – ступінь домінування; F₁ – значення

ознаки у гібрида; M_p – середнє значення обох батьків; P_{max} – найбільше значення в одного з батьків. Групування отриманих даних проводили відповідно до класифікації G.M. Veil., R. E. Atkins [28] (цит. по [30]): числове значення $h_p > +1$ – гетерозис (наддомінування); $+0,5 < h_p \leq +1$ – часткове позитивне домінування; $-0,5 \leq h_p \leq 0,5$ – проміжне успадкування; $-1 \leq h_p < -0,5$ – часткове від'ємне успадкування; $h_p < -1$ – депресія.

Виклад основного матеріалу. У результаті аналізу експериментального матеріалу виявлено значну диференціацію між гібридами першого покоління за масою 1000 насінин.

У 2014 році за характером фенотипового успадкування маси 1000 насінин гібриди розподілилися (табл.1): наддомінування (гетерозис) проявили 11 комбінацій (37 %), часткове позитивне домінування – 3 (10 %), проміжне успадкування – 6 (20 %), часткове від'ємне успадкування – 2 (7 %), депресію – 8 (27 %). Слід зазначити, що показники наддомінування за ознакою маса 1000

насінин спостерігались переважно в комбінаціях, створених за участі пшенично-житніх транслокацій у рослин трьох реципрокних комбінацій (К.6 та К.29 – Епоха одеська / Смуглянка, К.11 та К.26 – Крижинка / Смуглянка, К.21 та К.30 – Розкішна / Смуглянка) і – К.1 (Миронівська ранньостигла / Смуглянка), К.17 (Ремеслівна / Смуглянка), К.22 (Розкішна / Крижинка), К.23 (Розкішна / Ремеслівна). Вище зазначена група має найвищу цінність для селекційної практики. При цьому реципрокні комбінації, останньої відзначеної групи з наддомінуванням, мають характер успадкування як прилеглого класу – часткове позитивне домінування (К.27 – Смуглянка / Ремеслівна) та проміжне успадкування (К.15 – Крижинка / Розкішна, К.28 – Смуглянка / Миронівська ранньостигла), так і протилежного – депресію (К.20 – Ремеслівна / Розкішна). З шести комбінацій, у яких батьківські форми не є носіями транслокацій, з наддомінуванням виділилася – Розкішна / Миронівська ранньостигла (К.24).

Таблиця 1

Характеристика F_1 пшениці м'якої озимої за масою 1000 насінин, середнє за 2013-2014 р.

Показники гібридних комбінацій (К.1 ... 10)		Показники гібридних комбінацій (К.11 ... 20)		Показники гібридних комбінацій (К.21 ... 30)	
№	h_p	№	h_p	№	h_p
К.1	1,24	К.11	1,53	К.21	46,13
К.2	-4,25	К.12	-0,47	К.22	1,24
К.3	-1,72	К.13	-0,82	К.23	1,09
К.4	-2,95	К.14	-0,27	К.24	2,47
К.5	0,41	К.15	0,32	К.25	-1,16
К.6	2,63	К.16	-0,54	К.26	2,43
К.7	-1,45	К.17	1,96	К.27	0,64
К.8	0,71	К.18	0,66	К.28	0,29
К.9	-4,70	К.19	-0,34	К.29	4,57
К.10	-1,03	К.20	-1,45	К.30	39,00

Слід відмітити, що за показником маси 1000 насінин депресію проявили реципрокні комбінації (К. 4 та К.9 – Миронівська ранньостигла / Епоха одеська, К.10 та К.25 – Епоха одеська / Розкішна), створені за участі сортів, які не містять у своєму генотипі транслокацій та комбінації, де одна з батьківських форм є носієм 1BL/1RS транслокації (К. 2 – Миронівська ранньостигла / Крижинка, К. 3 – Миронівська ранньостигла / Ремес-

лівна, К. 7 – Епоха одеська / Крижинка, К.20 – Ремеслівна / Розкішна).

У 2015 році за характером фенотипового успадкування маси 1000 насінин гібриди розподілилися (табл. 2): наддомінування (гетерозис) проявили 10 комбінацій (33 %), часткове позитивне домінування – 5 (17 %), проміжне успадкування – 6 (20 %), часткове від'ємне успадкування – 2 (7 %), депресію – 7 (23 %).

Таблиця 2

Характеристика F_1 пшениці м'якої озимої за масою 1000 насінин, середнє за 2014-2015 р.

Показники гібридних комбінацій (К.1 ... 10)		Показники гібридних комбінацій (К.11 ... 20)		Показники гібридних комбінацій (К.21 ... 30)	
№	h_p	№	h_p	№	h_p
К.1	-15,29	К.11	1,71	К.21	6,10
К.2	0,85	К.12	0,88	К.22	0,52
К.3	0,14	К.13	-1,54	К.23	2,37
К.4	-1,93	К.14	0,22	К.24	1,40
К.5	0,64	К.15	-0,27	К.25	5,20
К.6	2,14	К.16	-0,58	К.26	-0,79
К.7	-1,88	К.17	0,53	К.27	-1,77
К.8	0,24	К.18	-0,36	К.28	-67,57
К.9	-4,52	К.19	-0,12	К.29	4,97
К.10	2,76	К.20	2,24	К.30	2,01

Показники наддомінування за ознакою ма-

са 1000 насінин спостерігались переважно в ком-

бінаціях, створених за участі пшенично-житніх транслокацій у рослин трьох реципрокних комбінацій (К.6 і К.29 – Епоха одеська / Смуглянка, К.21 та К.30 – Розкішна / Смуглянка, К.20 і К.23 – Ремеслівна / Розкішна) та К.11 (Крижинка / Смуглянка). При цьому реципрокна комбінація К.26 (Смуглянка / Крижинка) характеризується частковим від'ємним домінуванням. Такими ж ефектами (наддомінування) характеризувалася реципрокна комбінація К.10 та К.25 (Епоха одеська / Розкішна), а також К.24 (Розкішна / Миронівська ранньостигла), у якій обидві батьківські форми не містять у своєму генотипі транслокацій.

Слід відмітити, що за показником маси 1000 насінин депресію проявили реципрокні комбінації К.1 та К.28 (Миронівська ранньостигла / Смуглянка), К.4 та К.9 (Миронівська ранньостигла / Епоха одеська), а також К.13 (Крижинка / Миронівська ранньостигла), які створені за участі ранньостиглого сорту Миронівська ранньостигла. Такими ж ефектами (депресія) характеризувалися комбінації, у яких одна з батьківських форм є носієм 1BL/1RS транслокації (К.7 – Епоха одеська / Крижинка) та комбінація, в якій обидві батьківські форми є носіями транслокацій (К.27 – Смуглянка / Ремеслівна).

Наддомінування в F_1 (більшою мірою), часткове позитивне домінування і проміжне успадкування (меншою мірою), як правило, забезпечуватимуть у наступних поколіннях гібридів позитивний і результативний добір форм з порівняно більшим вираженням аналізованої ознаки, а також трансгресій. Виходячи з цього за роки досліджень з наддомінуванням виділились дві реципрокні комбінації К.6 та К.29 (Епоха одеська / Смуглянка), К.21 та К.30 (Розкішна / Смуглянка), які створені за участю сорту носія 1AL/1RS транслокації та комбінація К.24 (Розкішна / Миронівська ранньостигла), що створена за участі сортів, які не містять у своєму генотипі транслокацій

Для цілей практичної селекції цікавими є

форми зі спадково закріпленим перевищенням кращої батьківської форми за ознаками, пов'язаними з продуктивністю. Продуктивність зернових культур перебуває у прямій залежності від маси 1000 насінин. Такі форми, які перевищують кращу батьківську форму за масою 1000 насінин, було виявлено у більшості комбінацій, створених за участі пшенично-житніх транслокацій. Окрім цього, присутність батьківських форм, які є носіями пшенично-житніх транслокацій, переважно позитивно впливає на формування маси 1000 насінин і передбачає успішність роботи щодо створення нових генотипів, які стануть носіями пшенично-житніх транслокацій. У подальшому ми сподіваємося, що як частота, так і найвищий рівень прояву перевищення зберігатимуться й у наступних поколіннях, а це буде запорукою селекційного успіху.

Висновки. 1. У 2014 році у 37 % комбінацій F_1 пшениці озимої виявлено прояв наддомінування за масою 1000 насінин. У 2015 році цей показник становив 33 %.

2. Прояв наддомінування за масою 1000 насінин спостерігається в більшості комбінацій, у яких батьківські форми містять у своєму генотипі 1AL/1RS транслокацію.

3. За результатами гібридологічного аналізу 2013–2015 років, виділено кращі гібридні комбінації за досліджуваною ознакою: створені за участі транслокації 1AL/1RS – реципрокні – К.6 та К.29 – Епоха одеська / Смуглянка, К.21 та К.30 – Розкішна / Смуглянка; без інтрогресованих компонентів – К.24 (Розкішна / Миронівська ранньостигла).

У перспективі подальшими дослідженнями заплановано виділити трансгресивні форми в гібридних популяціях пшениці м'якої озимої другого покоління. Серед кращих комбінацій необхідно провести добори потомств для подальших досліджень та створити новий вихідний матеріал для селекції перспективних за продуктивністю сортів.

Список використаної літератури:

1. Farooq S. Wild species germplasm: A vital source for creation of genetic variability / S. Farooq // IPGRI WANA Newsletter. – 1994. – № 4. – Р. 1–2.
2. Пшеницы мира : монография / В. Ф. Дорофеев, М. М. Якубцинер, М. И. Руденко и др. – Л. : Колос, 1976. – 487 с.
3. Копусь М. М. Современные проблемы в селекции пшеницы на качество зерна и другие признаки и как они решаются ведущими странами мира / М. М. Копусь // Безостая 1 – 50 лет триумфа : сб. материалов международной конференции, посвященной 50-летию создания сорта озимой мягкой пшеницы Безостая 1. – Краснодар, 2004. – С. 264–271.
4. Кожакметов К.К. Гибридизация гексаплоидных пшениц с дикими ее видами / К. К. Кожакметов // Вестн. с.-х. науки Казахстана. – 2005. – № 6. – С. 5–7.
5. Кір'ян М. В. Оцінка зразків генофонду пшениці м'якої озимої, малопоширених видів і диких співродичів на продуктивність та якість зерна в умовах Лісостепу України / М. В. Кір'ян, В. М. Кір'ян, С. А. Павлик // Вісн. Полтав. Держ. аграр. академії. – 2011. – № 4. – С. 26–31.
6. Моцний І. І. Гібриди пшениці з пшенично-елімузними і пшенично житніми амфідиплоїдами і перспективи їх використання в селекції озимої м'якої пшениці / І. І. Моцний, Т. М. Коваль, С. П. Лифенко // Селекція і насінництво. – 1999. – № 82. – С. 3–13.
7. Jiang J. Recent advances in alien gene transfer in wheat / J. Jiang, B. Friebe, B. S. Gill // Euphytica. – 1994. – Vol. 73. – Р. 199–212.

8. Козуб Н. А. Сорты мягкой пшеницы украинской и российской селекции с геном устойчивости к стеблевой ржавчине SrR^{sAmigo} / Н. А. Козуб, И. А. Созинов, Т. А. Собко, В. Т. Колючий, В. А. Власенко, В. П. Нецветаев, А. А. Созинов // Управление производственным процессом в агротехнологиях 21 века : реальность и перспективы. Материалы Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 35-лет. образования Белгородского НИИСХ, 15-16 июля 2010 г. – Белгород : Отчий край, 2010. – С. 222-225.
9. Mc Intosh R. A Catalogue of gene symbols for wheat / R. A. Mc Intosh, Y. Yamazaki, J. Dubcovsky [et al.] // Proc. th 11 Int. Wheat Genet. Symp. Brisbane, Australia, 24-29 August, 2008. [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.shigen.nig.ac.jp>
10. Sebesta E. E. Registration of Amigo wheat germplasm resistant to greenbug / E. E. Sebesta, E. A. Wood, D. R. Porter [et al.] // Crop Sci. – 1995. – Vol. 35. – P. 293.
11. Интрогрессивные линии пшеницы с генами устойчивости к болезням и вредителям, созданные в Центре генетических ресурсов пшеницы США / С. В. Рабинович, W.J. Raupp, Т. Ю. Маркова [и др.] // Генет. ресурсы культурных растений. Пробл. мобил., инвентар. : Тез. докл. Междунар. науч.-практ. конф., Санкт-Петербург, 13-16 ноября 2001 г. – СПб.: ВИР, 2001. – С. 387-390.
12. Huen M. Chromosomal location of the powdery mildew resistance gene of Amigo wheat / M. Huen, B. Friebe, W. Bushuk // Phytopathology. – 1990. – Vol. 80. – P. 1129-1133.
13. Власенко В. А. Селекційна еволюція миронівських пшениць / [В. А. Власенко, В. С. Кочмарський, В. Т. Колючий та ін.]; під заг. ред. В. А. Власенка. – Миронівка, 2012. – 330 с.
14. Белан И. А. Особенности хозяйственно ценных признаков линий сорта яровой мягкой пшеницы Омская 37, несущих пшенично-ржаную транслокацию 1RS.1BL / И. А. Белан, Л. П. Россеева, Н. В. Трубачева [и др.] // ВОГиС, №4, 2010. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.bionet.nsc.ru/vogis/pict>.
15. Rabinovich S. V. Importance of wheat-rye translocations for breeding modern cultivars of Triticum aestivum L. / S. V. Rabinovich // Euphytica. – 1998. – Vol. 100. – P. 323-340.
16. Кривобочек В. Г. Селекция яровой мягкой пшеницы на продуктивность и качество зерна в северном Казахстане : автореф. на соискание учен. степени докт. наук: спец. 06.01.05 «Селекция и семеноводство» / В. Г. Кривобочек. – Саратов, 1998. – 45 с.
17. Дмитрієв В. Є. Динаміка формування продуктивного стеблостою і зерна ярої пшениці / В. Є. Дмитрієв // Агроном. – 2007. – № 1. – С.126–127.
18. Орлюк А. П. Адаптивний і продуктивний потенціал пшениці : монографія / А. П. Орлюк, К. В. Гончарова. – Херсон: Айлант, 2002. – 276 с.
19. Лелли Я. Селекция пшеницы: теория и практика / Я. Лелли. – М. : Колос, 1980. – 384 с.
20. Тюпина Л. Н. Генетические аспекты нетрадиционных методов селекции яровой пшеницы : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. биол. наук: спец. 03.00.15. «Генетика» / Л. Н. Тюпина. – Алматы, 2000. – 29 с.
21. Рябченко А. Н. Использование принципов адаптивной селекции при создании засухоустойчивых сортов пшеницы / А. Н. Рябченко // Вісник Дніпропетровського ДАУ. – 2004. – № 2. – С.60–64.
22. Лихочвор В. В. Продуктивность и структура урожая озимой пшеницы / В. В. Лихочвор // Зерно. – 2008. – № 7 – С.24–28.
23. Голик В. С. Селекция Triticum durum Desf / В. С. Голик – Харьков : ИП им. В. Я. Юрьева, 1996.– 388 с.
24. Авдеев Ю. И. Генетический анализ растений / Ю. И. Авдеев. – Астрахань, 2004. – 380 с.
25. Методика державного випробування сортів рослин на придатність до поширення в Україні: Загальна частина // Охорона прав на сорти рослин : Офіційний бюл. / Гол. ред. В. В. Волкодав.– К. : Алефа, 2003.– Вип.1, ч.3.– 106 с.
26. Доспехов Б. А. Методика полевого опыта / Б. А. Доспехов. – М. : Агропромиздат, 1985. – 352 с.
27. Руденко М. И. Методические указания по изучению мировой коллекции пшеницы : Издание третье, переработанное / [М. И. Руденко, И. П. Шитова, В. А. Корнейчук]; под ред. В. Ф. Дорофеева. – Л., 1977. – 28 с.
28. Силенко С. І. Успадкування господарсько цінних ознак у гібридів F₁ квасолі звичайної в умовах лівобережної частини Лісостепу України / С. І. Силенко, О. С. Силенко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2013. – № 1. – С. 33-36.
29. Griffing B. Analysis of quantitative gene-action by constant parent regression and related techniques / B. Griffing // Genetics. – 1950. – Vol. 35. – P. 303–321.
30. Beil G. M. Inheritance of quantitative characters in grain sorghum / G. M. Beil, R. E. Atkins // Iowa St. J. Sci. – 1965. – Vol. 39, № 3. – P. 345-358.

**ХАРАКТЕРИСТИКА МАССЫ 1000 СЕМЯН В F₁ ПШЕНИЦЫ МЯГКОЙ ОЗИМОЙ,
СОЗДАНЫХ С УЧАСТИЕМ СОРТОВ С ПШЕНИЧНО-РЖАНЫМИ ТРАНСЛОКАЦИЯМИ
О. Н. Бакуменко, В. А. Власенко, А. М. Емец**

Исследованием комбинаций F₁ озимой пшеницы обнаружена значительная дифференциация

по массе 1000 семян. В 2014 году 37 % комбинаций проявили сверхдоминирование по массе 1000 семян. В 2015 году этот показатель составлял 33 %. Наблюдается тенденция проявления сверхдоминирования у гибридов, родительские формы которых содержат в своем генотипе 1AL/1RS транслокацию. Наследование массы 1000 семян происходит по типам: сверхдоминирование (33-37 %), частичное положительное доминирование (10-17 %), промежуточное наследование (20 %), частичное отрицательное наследования (7 %), депрессия (23-27 %). В результате исследований 2013-2015 годов, выделены наиболее перспективные гибридные комбинации по по исследуемой признаку: с 1AL/1RS – реципрокні – К.6 и К.29 – Эпоха одеська / Смуглянка, К.21 и К.30 – Розкишна / Смуглянка; без транслокацій – К.24 (Розкишна / Мыронівська ранньостыгла).

Ключевые слова: пшеница озимая, гибридные комбинации, пшенично-ржаные транслокации, масса 1000 семян, наследование.

DESCRIPTION OF THE WEIGHT 1000 SEEDS IN THE F₁ WINTER BRED WHEAT, CREATED WITH THE PARTICIPATION OF CULTIVARS WITH WHEAT-RYE TRANSLOCATIONS

O. M. Bakumenko, V. A. Vlasenko, O. M. Yemets

A significant differentiation between first-generation hybrid according to the of weight 1000 seeds was determined during the analysis. In 2014, 37 % of the combinations showed overdominance in the weight of 1000 seeds. In 2015, the figure was 33 %. Manifestation of overdominance according to the weight of 1000 seeds is observed in most combinations in which parent forms contain 1AL/1RS translocation in their genotype. Inheritance of weight 1000 seeds occurs by type: overdominance (33-37 %), partial positive dominance (10-17 %), intermediate inheritance (20 %), partial negative inheritance (7 %), depression (23-27 %). According to the results of analysis 2013-2015 years the best hybrid combinations as for the «the weight of 1000»: with the 1AL/1RS – reciprocal combination – K.6 ma K.29 – Epoha odes'ka / Smuglyanka; K.21 and K.30 – Rozkishna / Smuglyanka; without translocations – K.24 (Myronivs'ka rann'ostyгла / Rozkishna).

Key words: winter wheat, hybrid combinations, wheat-rye translocations, weight 1000 seeds, inheritance.

Рецензент: Кожушко Н.С.

УДК 633.111.1«324»:631.527.5:631.524.86

СТІЙКІСТЬ ГІБРИДІВ ПЕРШОГО ПОКОЛІННЯ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ ПРОТИ БОРОШНИСТОЇ РОСИ В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

О. М. Осьмачко, аспірант

В. А. Власенко, д.с.-г.н., професор

В. М. Деменко, к.с.-г.н., доцент

Сумський національний аграрний університет

Упродовж трьох років проведено тестування стійкості проти борошнистої роси колекції сортів пшениці м'якої озимої. У 2013-2014 вегетаційному році хвороба мала більшу розповсюдженість, ніж у 2012-2013 і 2014-2015 роках; відсоток стійких сортів зменшився за рахунок появи високосприйнятливих. Високу стійкість проявили 30,2 % сортів, зокрема – Золотоколоса, Досконала, Астет, Веснянка, Калинова та інші. На основі визначення показника ступеня фенотипового домінування у 2014 році виявлено, що серед гібридних комбінацій у 54,2 % було наддомінування, 16,7 % гібридів мали часткове позитивне домінування, 12,4 % – проміжне успадкування ознаки, у 16,7 % комбінацій проявилась депресія. У 2015 році серед гібридних комбінацій проявили наддомінування – 33,3 %, часткове позитивне домінування – 12,5 %, проміжне успадкування – 29,2 %, часткове від'ємне домінування – 16,7 %, дипресію – 8,3 %. Основним типом успадкування за два роки досліджень було наддомінування.

Ключові слова: пшениця м'яка озима, резистентність, борошниста роса, гібриди.

Постановка проблеми. Пшениця м'яка озима (*T. aestivum* L.) – одна з найважливіших зернових продовольчих культур, проте її виробництво лімітоване численними біотичними та абіотичними чинниками. Борошниста роса (збудник – *Blumeria graminis* DC. f. sp. *tritici* Golovin) є шкодочинною хворобою в лісостепових районах України, яка проявляється щороку. Це захворювання за короткий проміжок часу може охоплювати значні території і часто викликає епіфітотії [1].

Ступінь шкодочинності залежить від періо-

ду інфікування посівів та темпів наростання хвороби. Сильне ураження рослин з осені може призвести до загибелі 15-40% пагонів під час перезимівлі, а весною раннє ураження нижнього ярусу листя зменшує кількість продуктивних стебел і знижує врожаність на 8-25 % [2, 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Прогресування хвороби, висока шкодочинність і недостатня вивченість генетики патогена потребують посиленої уваги до нього і створення сортів, стійких проти збудника борошнистої роси.